

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВІЙСЬКОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ковальова Т. І.

Стаття присвячена дослідженню теоретичних основ військової злочинності та ефективних заходів її запобігання в умовах правового режиму воєнного стану. Актуальність проблеми зумовлена повномасштабним вторгненням РФ та значним зростанням кількості військових кримінальних правопорушень, що загрожує національній безпеці та підриває довіру до державних інститутів. Використано дані Офісу Генерального прокурора, які свідчать про збільшення частки військових злочинів з 1 % у 2021 році до 19 % у 2024 році, з особливо вираженою динамікою за статтями «Непокора», «Самовільне залишення військової частини або місця служби» та «Дезертирство».

У роботі аналізуються соціологічні, психологічні, кримінальні та історичні теорії військової злочинності, а також наводяться різні визначення військового кримінального правопорушення, підкреслюючи його специфіку та об'єкт посягання — встановлений законодавством порядок несення військової служби. Розглядаються причини злочинної поведінки військовослужбовців на мікрорівні, включаючи психологічні труднощі, фізичні навантаження, наслідки виховання, професійну нереалізованість, а також фактори, що посилюються під час воєнного стану: емоційне навантаження, високий ризик, тиск та обмежений доступ до соціальних інфраструктур.

Обґрунтовується нагальна потреба в законодавчих змінах для посилення правопорядку та дисципліни, враховуючи обмежені повноваження Військової служби правопорядку. Підкреслюється важливість прийняття Закону України «Про Військову поліцію» та продовження дії спрощеного механізму повернення військовослужбовців, які самовільно залишили службу. Методологія дослідження ґрунтується на діалектичному, системному, порівняльно-правовому, статистичному, логічному, формально-юридичному та прогностичному методах. Очікується, що запропоновані заходи сприятимуть зниженню рівня військової злочинності, підтриманню бойової готовності та відновленню престижу військової служби.

Ключові слова: військова злочинність, воєнний стан, запобігання, кримінальні правопорушення, Військова поліція, національна безпека, дисципліна, Збройні Сили України.

Kovalova T. I. Theoretical foundations of military crime and its prevention under the legal regime of martial law

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of military crime and effective measures for its prevention under the legal regime of martial law. The relevance of the issue is determined by the full-scale invasion of the Russian Federation and the significant increase in the number of military criminal offenses, which poses a threat to national security and undermines trust in state institutions. Data from the Office of the Prosecutor General of Ukraine indicate a rise in the share of military crimes from 1 % in 2021 to 19 % in 2024, with a particularly notable increase in offenses such as “Disobedience”, “Unauthorized abandonment of a military unit or place of service”, and “Desertion”.

The article analyzes sociological, psychological, criminal, and historical theories of military crime, as well as various definitions of military criminal offenses, emphasizing their specific nature and the object of infringement—the legally established order of military service. It examines the causes of criminal behavior among service members on the micro-level, including psychological challenges, physical strain, upbringing, lack of professional fulfillment, as well as factors that intensify under martial law: emotional pressure, high risk, stress, and limited access to social infrastructure.

The article substantiates the urgent need for legislative changes to strengthen law and order and military discipline, given the limited powers of the Military Law Enforcement Service. It highlights the importance of adopting the Law of Ukraine “On the Military Police” and extending the simplified mechanism for the return of service members who have left their units without authorization. The research methodology is based on dialectical, systemic, comparative-legal, statistical, logical, formal-legal, and prognostic methods. The proposed measures are expected to contribute to the reduction of military crime, the maintenance of combat readiness, and the restoration of the prestige of military service.

Key words: military crime, martial law, prevention, criminal offenses, Military Police, national security, discipline, Armed Forces of Ukraine.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України та запровадження правового режиму воєнного стану, питання військової злочинності набуває особливої актуальності та становить значущий ризик для національної безпеки та суспільства в цілому. Кримінальні правопорушення в середовищі військовослужбовців є загрозою для суспільства і мають тенденцію до зростання, зокрема у сфері інформаційних технологій, використання глобальної комп'ютерної мережі у терористичних, екстремістських та пропагандистських цілях, що призводить до значних негативних наслідків для держави та її громадян.

Аналіз даних Офісу Генерального прокурора свідчить про суттєве збільшення кількості кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби. Якщо у січні-грудні 2021 року такі правопорушення становили 1 % від загальної кількості (3 037 з 321 443), то у січні-грудні 2024 року цей показник сягнув 19 % (93 900 з 492 479). Особливо значне зростання спостерігається за статтями 402 «Непокора», 407 «Самовільне залишення військової частини або місця служби» та 408 «Дезертирство» Кримінального кодексу України, де динаміка змін вимірюється тисячами відсотків. Це різке зростання є серйозним викликом для держави у сфері забезпечення військової дисципліни та правопорядку.

Злочинність серед військовослужбовців негативно впливає на дисципліну у військових формуваннях України, підриває довіру до державної влади, збільшує внутрішні та зовнішні загрози, що знижує престиж військової служби. Фактори, які впливають на злочинність, можна розділити на ті, що поширені в мирний час, і ті, що виникли у зв'язку з воєнним станом. Серед причин злочинної поведінки військовослужбовців на мікрорівні виділяють психологічні труднощі, виснажливі фізичні навантаження, наслідки сімейного виховання, невдоволення професійною реалізацією, проблеми з законом, недостатній рівень культури та свідоме замовчування нестатутних відносин. Додатковими факторами є фінансові труднощі, психічні відхилення, зловживання алкоголем/наркотиками, ігнорування правових норм та недостатня кількість кваліфікованих психологів. В умовах воєнного стану ці чинники посилюються емоційним навантаженням, високим ризиком, тиском, обмеженим доступом до соціальних інфраструктур та проблемами з адаптацією до цивільного життя після повернення із зони бойових дій.

Наявна Військова служба правопорядку у Збройних Силах України наразі не має повноважень щодо оперативно-розшукових заходів, притягнення

винних до відповідальності та сприяння досудовому розслідуванню. Це обумовлює нагальну потребу в законодавчих змінах для посилення правопорядку та дисципліни.

Метою статті є комплексний аналіз теоретичних основ військової злочинності, визначення ключових причин та умов її зростання в умовах правового режиму воєнного стану, а також обґрунтування необхідності впровадження ефективних заходів запобігання, зокрема створення Військової поліції, для підтримання військової дисципліни та бойової готовності Сил оборони України.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети у статті застосовуються наступні методи наукового дослідження:

- діалектичний метод дозволяє розглянути військову злочинність як соціальне явище в її розвитку та взаємозв'язку з умовами воєнного стану, розкрити її причини та наслідки;

- системний метод використовується для аналізу військової злочинності як складної системи взаємопов'язаних елементів, що включають її види, суб'єктів, об'єкти посягання та механізми виникнення;

- порівняльно-правовий метод застосовується для зіставлення вітчизняного законодавства щодо військових кримінальних правопорушень з міжнародними стандартами та підходами до їх визначення (зокрема, теорії військових злочинів).

- статистичний метод використано для аналізу динаміки зростання військових кримінальних правопорушень на основі офіційних даних Офісу Генерального прокурора за період 2021-2024 років;

- логічний метод (аналіз, синтез, узагальнення) дозволяє узагальнити теоретичні підходи до військової злочинності (соціологічна, психологічна, кримінальна, історична), а також систематизувати фактори, що впливають на її виникнення та зростання в умовах воєнного стану;

- формально-юридичний метод застосовується для тлумачення норм Кримінального кодексу України, що стосуються військових кримінальних правопорушень (зокрема, статті 401 Розділу XIX ККУ);

- прогностичний метод використовується при обґрунтуванні очікуваних результатів від впровадження Закону України «Про Військову поліцію».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання військової злочинності та її запобігання перебуває в центрі уваги багатьох вчених та практиків. Загальний аналіз змін у стані злочинності протягом 2022–2023 років представлений у працях О.М. Бандурки, В.С. Батиргарєвої, В.В. Голіни, О.М. Литвинова, М.Г. Колодяжного, О.М. Костенка, О.Г. Кулика, В.О. Тулякова.

Важливі аспекти теоретичних основ військової злочинності розглядаються в рамках соціологічної, психологічної, кримінальної та історичної теорій.

Д.В. Казначеева досліджує сучасні тенденції військової злочинності в Україні. Н. А. Дмитренко аналізує детермінанти злочинності у Збройних Силах України. Є. М. Пащенко розглядає кримінологічний аспект злочинності військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань України в умовах агресії росії проти України. Ю. В. Орлов аналізує тенденції у змінах криміногенної обстановки в Україні в умовах війни. Питання вдосконалення законодавчого регулювання та інституційних змін також перебуває в полі зору дослідників та законодавців. Зокрема, у статті згадується Закон України «Про внесення зміни до глави XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо умов продовження військової служби під час дії воєнного стану окремим категоріям військовослужбовців» (від 21 листопада 2024 року № 4087-IX) та його подальші зміни. Також акцентується увага на підготовці проекту Закону України «Про Військову поліцію».

Незважаючи на значний обсяг досліджень, проблема військової злочинності в умовах воєнного стану є динамічною та вимагає постійного аналізу та оновлення підходів до її запобігання та протидії. Особливо актуальним залишається питання ефективності вжитих та запланованих законодавчих та інституційних заходів.

Очікувані результати. Результати дослідження сприятимуть поглибленому розумінню теоретичних засад військової злочинності та її детермінант в умовах воєнного стану, а також обґрунтують необхідність комплексного підходу до розробки та впровадження превентивних заходів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні кримінальні правопорушення в середовищі військовослужбовців представляють собою загрозу для суспільства, і це явище має тенденцію до зростання, особливо в галузі інформаційних технологій, у використанні глобальної комп'ютерної мережі у терористичних, екстремістських та пропагандистських цілях, що призводить до значних негативних наслідків для держави та її громадян [1].

Розглядаючи основні теоретичні підходи до військової злочинності, можна виокремити такі теорії, як:

— **соціологічна**, яка розглядає військову злочинність як відхилення від встановлених соціальних норм і правил військової дисципліни, а досліджує, як формальні та неформальні соціальні інституції (наприклад, військова дисципліна, сім'я,

спільнота), які впливають на формування військової злочинності;

— **психологічна** — досліджує психологічні чинники, які можуть призвести до вчинення військових злочинів (наприклад, особистісні характеристики, психологічний стан, стрес), розглядає військову злочинність, як спробу зменшити психологічну напругу, яка виникає внаслідок протиріч між переконаннями та діями, досліджує, як індивідуальні та групові потреби, мотивації та досвід впливають на вибір військовослужбовцями поведінки;

— **кримінальна** — розглядає військову злочинність, як певний тип кримінальної поведінки, що має свої специфічні ознаки та причини, досліджує вплив військової субкультури на формування військової злочинності;

— **історична** — розглядає військову злочинність, як складову частину еволюції військових організацій та систем, досліджує вплив військових конфліктів та воєн на збільшення військової злочинності.

Військове кримінальне правопорушення є складною і важливою складовою кримінального права, оскільки воно визначає порушення законодавчо встановленого порядку військової діяльності. Згідно з частиною 1 статті 401 Розділу XIX Кримінального кодексу України, військовими кримінальними правопорушеннями вважаються передбачені цим розділом кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час зборів [2].

Поняття військового кримінального правопорушення детально розкривається в зазначеному Розділі Особливої частини Кримінального кодексу України, що включає 35 статей (з 401-ї до 435-1), які конкретизують види та характер військових правопорушень і встановлюють відповідальність за них.

Питанням надання чіткого визначення військового злочину займалось багато вчених. Так, Р.П. Лаврьонов стверджує, військовим злочинном є «злочин, що вчинений під час військового конфлікту або під час воєнного стану, зокрема, злочини проти миру, злочини проти людяності та військові злочини» [3, с. 297]. О.О. Авдєєв та О.С. Гораш пропонують визначення військовому кримінальному правопорушенню як кримінальне правопорушення, що вчиняється при несенні служби в армії конкретної країни [4, с. 104]. Водночас, ці визначення можуть бути неповними або

неточними, оскільки можуть не містити конкретної інформації щодо кваліфікуючих дій або обмежувати коло суб'єктів військових злочинів.

Специфіка військових кримінальних правопорушень полягає в об'єктивних та суб'єктивних ознаках, які відрізняють їх від інших кримінальних правопорушень. Об'єктом посягання є встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби, суб'єктами – військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а суспільно-небезпечні дії визнаються кримінальними правопорушеннями лише у випадку, якщо вони прямо передбачені розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України. Враховуючи це, військове кримінальне правопорушення – це суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби, вчинене військовослужбовцем, військовозобов'язаним або резервістом під час проходження зборів, і яке прямо передбачене розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України.

Аналіз даних Офісу Генерального прокурора у «Єдиному звіті про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2024 року» показує, що 19% (93 900 з 492 479) облікованих правопорушень становлять військові кримінальні правопорушення. Для порівняння, у 2021 році цей показник становив

1% (3 037 з 321 443). Детальний аналіз динаміки змін, які відбулися протягом останніх трьох років, наведено в таблиці [5]:

Наведені дані свідчать про значне збільшення військових кримінальних правопорушень від початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України та введення воєнного стану з 24 лютого 2022 року. Це зростання є викликом для держави у сфері забезпечення військової дисципліни та правопорядку, оскільки запобігання вчиненню військових злочинів сприяє збереженню миру та безпеки. Слід зазначити, що таке різке зростання військових кримінальних правопорушень є викликом для держави у сфері забезпечення військової дисципліни та правопорядку, оскільки запобігання вчиненню військових злочинів сприяє збереженню миру та безпеки.

Основними умовами та причинами виникнення військової злочинності в умовах воєнного стану є:

- психологічні труднощі, спричинені тривалим перебуванням в одностатевому колективі;
- виснажливі фізичні навантаження, що можуть впливати на психічний стан військовослужбовців;
- невдоволення професійною реалізацією як військової особистості;
- проблеми з законом, які можуть виникнути через порушення закону і впливати на поведінку військовослужбовця;

Таблиця 1

Динаміка військових кримінальних правопорушень (2021–2024 роки)

Вид кримінального правопорушення	Період		Динаміка змін, %
	Січень-грудень 2021 року	Січень-грудень 2024 року	
Непокоря, ст. 402	19	1849	+9632%
Самовільне залишення військової частини або місця служби, ст. 407	2028	66240	+3166%
Дезертирство, ст. 408	117	23209	+19737%
Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, ст. 409	33	256	+676%
Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, ст. 410	191	243	+27%
Втрата військового майна, ст. 413	69	243	+252%
Порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, ст. 414	33	255	+673%
Порушення правил водіння або експлуатації машин, ст. 415	33	238	+621%
Недбале ставлення до військової служби, ст. 425	192	389	+103%
Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, ст. 426-1	139	599	+331%

- недостатній рівень культури серед військовослужбовців;
- свідоме замовчування фактів нестатутних відносин з метою збереження військового звання та подальшого професійного росту;
- фінансові труднощі, які можуть створювати стрес та незадоволення;
- психічні та психологічні відхилення, які можуть впливати на вчинення насильницьких злочинів під час служби серед військовослужбовців;
- вживання алкоголю та наркотичних речовин, що може поглиблювати проблеми;
- ігнорування правових норм і норм поведінки;
- недостатня кількість кваліфікованих військових психологів для надання необхідної психологічної підтримки.

Під час воєнного стану військовослужбовці частіше порушують військову дисципліну та вчиняють злочини, оскільки мають емоційне навантаження, перебувають під високим ризиком, відчувають тиск з боку командування або колег, а також мають обмежений доступ до звичайних соціальних інфраструктур і розваг. Після повернення із зони бойових дій військовослужбовцям може бути важко повернутися до цивільного життя, що призводить до психологічних та соціальних проблем. Розуміння та аналіз цих чинників дозволять виробити механізми їх зменшення та попередження.

У цьому контексті виникла гостра потреба у встановленні правових гарантій та механізмів продовження військової служби військовослужбовцям, які самовільно залишили військові частини чи місця несення служби або дезертирували, та повернулися з готовністю належним чином виконувати свій військовий обов'язок. 29 листопада 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення зміни до глави XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо умов продовження військової служби під час дії воєнного стану окремим категоріям військовослужбовців» (від 21 листопада 2024 року № 4087-IX). Однак, положення Закону № 4087-IX не було реалізовано в повному обсязі через обмежені терміни. Тому, після 1 березня 2025 року виникла необхідність у продовженні до 30 серпня 2025 року дії спрощеного механізму повернення військовослужбовців. З цієї метою був прийнятий Закон України від 30 квітня 2025 року № 4392-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку проходження військової служби окремими категоріями військовослужбовців під час дії воєнного стану» [6], очікуваним наслідком якого має стати підтримання динаміки

добровільного прибуття військовослужбовців до військових частин (місць проходження служби), на достатньому рівні, що дозволить, у тому числі, продовжити комплектування військових частин сил оборони.

Злочинність серед військовослужбовців негативно впливає не лише на дисципліну в Силах оборони України, але й на всю державу загалом. Це стає внутрішнім індикатором стану соціальної безпеки та загального клімату в суспільстві. Подібний стан речей пояснюється тим, що вчинення кримінальних правопорушень в Збройних Силах України призводить до втрати довіри до державної влади, збільшення внутрішніх та зовнішніх загроз, поширення аномії, аморальності та неповаги до військовослужбовців, а також зниження престижу військової служби. Умовно всі фактори, які впливають на злочинність, можна розділити на дві головні категорії: ті, що поширені в суспільстві в період миру, і ті, які виникли та пов'язані з воєнним станом [7, С. 325].

З 24 лютого 2022 року в Україні з'явився новий значущий фактор — війна, який негативно впливає на рівень, структуру, динаміку, характер, соціальні наслідки та інші якісні та кількісні показники злочинності.

Як було зазначено, кримінальне правопорушення — це передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. (ст. 11 КК України). Кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини (ст. 12 КК України) [2].

Злочинна поведінка військовослужбовців на мікрорівні має численні причини. Серед них:

1. Психологічні труднощі, спричинені тривалим перебуванням в одностатевому колективі.
2. Ефекти виснажливих фізичних навантажень, що можуть впливати на психічний стан військовослужбовців.
3. Наслідки сімейного виховання у молодих військовослужбовців, що можуть викликати психічні відхилення.
4. Невдоволення професійною реалізацією як військової особистості.
5. Проблеми з законом, які можуть виникнути через порушення закону і впливати на поведінку військовослужбовця.
6. Недостатній рівень культури серед військовослужбовців.
7. Свідоме замовчування фактів нестатутних відносин з метою збереження військового звання та подальшого професійного росту [8].

Також на індивідуальному рівні існують інші фактори, які можуть призводити до злочинної поведінки серед військовослужбовців, такі як:

1. Фінансові труднощі, які можуть створювати стрес та незадоволення.

2. Психічні та психологічні відхилення, які можуть впливати на вчинення насильницьких злочинів під час служби серед військовослужбовців.

3. Вживання алкоголю та наркотичних речовин, що може поглиблювати проблеми.

4. Ігнорування правових норм і норм поведінки.

5. Недостатня кількість кваліфікованих військових психологів для надання необхідної психологічної підтримки.

Водночас, під час воєнного стану військовослужбовці частіше порушують військову дисципліну та вчиняють злочини, оскільки:

1. Мають емоційне навантаження: Війна створює великий стрес та емоційне навантаження для військовослужбовців. Підвищений рівень стресу може вплинути на морально-психологічний стан особового складу, збільшуючи ризик порушення військової дисципліни та вчинення злочинів.

2. Високий ризик: У воєнних умовах військовослужбовці знаходяться під постійним ризиком для свого життя та здоров'я. Цей постійний стан небезпеки може призвести до стресу, тривожності та перевантаження, що може впливати на їхнє рішення та поведінку.

3. У воєнних конфліктах може бути великий тиск на військовослужбовців, включаючи тиск з боку командування або колег. Цей тиск може призвести до тиску на вчинення злочинів або порушення військової дисципліни.

4. Воєнний стан може призвести до обмеження доступу до звичайних соціальних інфраструктур і розваг, що може вплинути на психологічний стан військовослужбовців. Це може призвести до недостатнього відпочинку та розваг, що може збільшити ризик порушення військової дисципліни.

5. Після повернення із зони бойових дій військовослужбовцям може бути важко повернутися до цивільного життя. Це може призвести до психологічних та соціальних проблем, які вплинуть на їхню поведінку [9, с. 112].

Звичайно, зазначені чинники не є виправданням вчиненню кримінальних правопорушень військовослужбовцями. Водночас, їх розуміння, аналіз зможуть лягти в основу вироблення механізму щодо їх зменшення та попередження.

Крім того, військова служба правопорядку у Збройних Силах України, призначена для забезпечення правопорядку і військової дисципліни,

на сьогодні не має повноважень щодо оперативно-розшукових заходів і притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, а також інституційно позбавлена процесуальної можливості сприяння органам досудового розслідування та прокурорам [10]. З метою забезпечення своєчасного та належного реагування на кризові ситуації, Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності підготовлено доопрацьований проект Закону України «Про Військову поліцію» (реєстр. №6569-д), який 19 червня 2024 року було прийнято Верховною Радою України за основу [11].

Передбачається, що Військова поліція буде військовим формуванням з правоохоронними функціями у складі сектору безпеки і оборони, основними завданнями якої будуть попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, провадження у справах про адміністративні правопорушення, оперативно-розшукова діяльність, забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців, превентивна та профілактична діяльність, захист життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, захист державного майна, забезпечення виконання адміністративних стягнень та покарань. Утворення Військової поліції має створити національну систему реагування на кризові ситуації та нейтралізацію загроз національній безпеці [11].

Утворення Військової поліції має створити національну систему реагування на кризові ситуації та нейтралізацію загроз національній безпеці у воєнній сфері, у сфері оборони в мирний час та особливий період, забезпечення конституційних прав і свобод військовослужбовців та визначення додаткових заходів правового забезпечення інтересів держави з метою підтримання військової дисципліни, бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших військових формувань України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сьогодні Україна переживає надзвичайно важкий період повномасштабного вторгнення РФ, що викликає гостру реакцію у військовослужбовців Збройних Сил України та інших складових Сил оборони України. Водночас, дотримання норм Кримінального кодексу України є юридичним обов'язком кожного громадянина. З 2022 року кількість кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями, значно зросла, що робить питання забезпечення законності у військових структурах надзвичайно важливим.

Держава вживає відповідних заходів, у тому числі на законодавчому рівні, для запобігання злочинності серед військових. Важливим кроком є встановлення правових гарантій та механізмів продовження військової служби для військовослужбовців, які самовільно залишили військові частини чи дезертирували, але висловили готовність повернутися. Продовження дії спрощеного механізму повернення таких військовослужбовців є важливим для підтримання динаміки добровільного прибуття та комплектування військових частин Сил оборони України.

Надзвичайно важливим є прийняття Закону України «Про Військову поліцію», яка матиме правоохоронні функції та повноваження щодо попередження, виявлення, припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, оперативно-розшукову діяльність, а також забезпечення правопорядку і дисципліни серед військовослужбовців. Це дозволить створити національну систему реагування на кризові ситуації у воєнній сфері та посилити обороноздатність держави.

Боротьба з військовою злочинністю в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, що включає глибоке розуміння її причин, системні законодавчі та інституційні зміни, спрямовані на посилення правопорядку та дисципліни, а також впровадження механізмів, що сприяють ефективному комплектуванню Сил оборони України. Реалізація цих заходів є критично важливою для забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави. Актуальною залишається пропозиція відновлення престижу військової служби та забезпечення професіоналізму військового персоналу відповідно до сучасних потреб.

Перспективним вектором подальших наукових досліджень є аналіз стану та особливостей запобігання військовій злочинності в умовах воєнного стану, а також удосконалення системи запобігання та протидії військовій злочинності в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Література

1. Казначеева Д.В. Сучасні тенденції військової злочинності в Україні. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри: зб. доп. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2023. С. 101–105.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної

Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 02.04.2025).

3. Лаврьонов Р. П. Сучасна проблематика кримінального права та ключові ознаки військового злочину. Київ : Київський часопис право, 2023. С. 294–302.

4. Авдєєв О.О., Гораш О.С. Особливості детермінації військових кримінальних правопорушень. Сучасні теоретичні та прикладні проблеми кримінології. Харків: Вісник Кримінологічної асоціації України. 2023. С. 51–63.

5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-tarezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.05.2025).

6. Закон України від 30 квітня 2025 року № 4392-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку проходження військової служби окремими категоріями військовослужбовців під час дії воєнного стану» (дата звернення 28.05.2025).

7. Пашенко Є.М. Злочинність військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань України в умовах агресії росії проти України. Кримінологічний аспект. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. С. 324–329.

8. Дмитренко Н.А. Детермінанти злочинності у Збройних Силах України. 2022. URL: https://web.archive.org/web/20220618113705id_/ (дата звернення 28.05.2025).

9. Орлов Ю.В. Тенденції у змінах криміногенної обстановки в Україні в умовах війни: від ординарної злочинності до кримінального радикалізму. Вісник Кримінологічної асоціації України. 28 (1). 2023. С. 108–123.

10. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Військову поліцію». URL: <https://itd.rada.gov.ua/d7dbb222-a619-4143-938a-10ad-7b796cb7> (дата звернення 29.05.2025).

11. Верховна Рада України прийняла за основу законопроекти про Військову поліцію. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/250913.html> (дата звернення 29.05.2025).

Ковальова Т. І.,
orcid.org/0009-0001-0668-3047
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України